

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍԻ

ԿԱՐԾԻՔ

ԼՈՒՍԻՆԵ ԱՐԱՄԻ ՀԱՅԹՅԱՆԻ

«ԽՂԾԻ և ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐԸ ԼԻԼԻԱՆ ՀԵԼԼՄԱՆԻ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ» Ժ.01.07-«Արտասահմանյան գրականություն»

մասնագիտությամբ բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի
համար ատենախոսության մասին

ԼՈՒՍԻՆԵ ԱՐԱՄԻ ՀԱՅԹՅԱՆԻ «ԽՂԾԻ և ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐԸ ԼԻԼԻԱՆ ՀԵԼԼՄԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ» թեմայով ատենախոսությունը նվիրված է 20-րդ դարի ամերիկացի կին դրամատուրգ, սցենարիստ և մի շարք հուշագրությունների հեղինակ Լիլիան Հելլմանի (1905-1984) երկերում հանգուցային հիմնախնդրի՝ խղճի ու պատասխանատվության մոտիվների ուսումնասիրությանը:

Ատենախոսությունը գալիս է հավաստելու ամերիկյան դրամատուրգիայում ի հայտ եկած զարգացումները, որտեղ բացահայտվում է Լ. Հելլմանի դերը ժամանակի ամերիկյան գրականության մեջ: Քննարկվում են գրողի քաղաքական հայացքները, որոնք անմիջականորեն ազդել են նրա գրականության վրա: Լ. Հելլմանի երկերի ինքնատիպությունը վեր հանելու նպատակով գրողի ստեղծագործական արվեստը քննվում է նրան ժամանակակից այլ գրողների երկերի զուգադրմամբ:

Աշխատանքի առավելություններից է սակավ անդրադարձ ունեցող, հայ ընթերցողին առաջին անգամ ներկայացվող գրողի ստեղծագործության հետ ծանոթությունը, ինչպես նաև Լ. Հելլմանի հուշագրությունների /մասնավորապես՝ «Անավարտ կինը», «Սրիկայի ժամանակը» և «Պենտիմենտո»/ ներմուծումը գիտական ուսումնասիրությունների շրջանակ: Բացահայտվել են պիեսների և հուշագրությունների միջև առկա աղերսները, ինչպես նաև պարզաբանվել այն

դրդապատճառները, որոնք ստիպել են գրողին անցում կատարելու գրական մի նոր ժանրի:

Սույն ուսումնասիրությունն աներկբայորեն **արդիական է**, քանի որ թեմաները, որոնք արծարծված են, ի մասնավորի՝ կին գրողի ստեղծագործություններում խղճի և պատասխանատվության մոտիվների քննությունը, չեն կորցրել իրենց կարևորությունը մինչ օրս: Ժամանակավրեպ չեն սոցիալական հարցերը, մարդու՝ հասարակությունից օտարման խնդիրը, մարդկային փոխհարաբերությունները, նյութականի և հոգևորի հակասությունները: Իսկ այս բոլոր հիմնահարցերը ներկայացված են Հելլմանի դրամաներում, և դրանց ուսումնասիրությունը, հետազոտության արդյունքները կարող են հիմք ծառայել վերը նշված թեմաներին նվիրված գրականագիտական հետազոտությունների համար:

Ատենախոսության առաջին՝ «20-ՐԴ ԴԱՐԻ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԴՐՍԵՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ ԼԻԼԻԱՆ ՀԵԼԼՄԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ» գլխում ատենախոսի ուշադրության կենտրոնում Հելլմանի քաղաքական հայացքներն են, որոնք անմիջականորեն ազդել են նրա գրականության վրա: Ատենախոսը նշում է, որ իր հինգ քաղաքական դրամաներում Հելլմանը կոչ է անում հասարակության միջից դուրս բերել անմարդկային սովորույթներն ու հակումները՝ անհանդուրժողականությունը, անարդարությունը, խղճի բացակայությունը, պայքարում է հանուն տղամարդու և կնոջ իրավահավասարության, հասարակության մեջ կնոջ դերի մեծացման:

Գնահատելի է, որ ատենախոսը զուգահեռներ է անցկացնում Հելլմանի և այլ գրողների միջև: Օրինակ, համեմատելով Հելլմանին և Օդեթսին ատենախոսն իրավամբ նշում է, որ ի տարբերություն Օդեթսի՝ Հելլմանը չէր սիրում քաղաքական դրաման և «ուզում էր, որ իր դրամաները գնահատվեն իբրև արվեստի գործեր»: Հելլմանի քաղաքական դրամաները տարբերվում են Քլիֆորդ Օդեթսի և Ջոն Լաուսոնի դրամաներից, որոնք ավելի շատ իրենց ժամանակի քաղաքական մեկնաբաններն ու քարոզիչներն էին, քան զուտ արվեստագետներ: Աշխատանքի առաջին գլխում ներկայացվել են նաև Թեննեսի Ուիլյամս- Լիլիան Հելլման

զուգահեռները և արձանագրվել, որ երկու գրողներն էլ իրենց ստեղծագործության թատերաբեմը դարձնում էին երկրի Հարավը՝ պատկերելով պատմաքաղաքական ստեղծված իրավիճակն ու այդ պայմաններում անհատի կայացումը:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «ՄԱՐԴՈՒ ՊՐՈԲԼԵՄԱՏԻԿԱՆ Լ. ՀԵԼԼՄԱՆԻ ՊԻԵՍՆԵՐՈՒՄ» գլխում ատենախոսի նպատակն է մանրամասն ուսումնասիրել Հելլմանի պիեսները, զուգահեռներ տանել գրողի վաղ շրջանի և հետպատերազմյան պիեսների և դրանց ստեղծման ենթափուլերի միջև՝ վերհանելով այն նմանություններն ու առանձնահատկությունները, որոնք բնորոշ են Հելլմանի երկերին: Երկրորդ գլխում եզրակացվում է, որ Լ. Հելլմանի նպատակը հոգեբանական խորք ունեցող և պատճառաբանված կերպարներն են, որոնք իրենց դարի ու ժամանակի վառ ներկայացուցիչներն են: Քաղաքական կամ սոցիալ-տնտեսական ենթատեքստը զուտ միտված է ժամանակի ամերիկացու կերպարակերտմանը:

Հատկապես հաջողված է ատենախոսության երրորդ գլուխը, որը ներկայացնում է ԱՆՀԱՏԻ ԷՔՁԻՍՏԵՆՑԻԱԼ ԿԻՃԱԿՆԵՐԻ ԴՐԱՄԱՆ Լ. ՀԵԼԼՄԱՆԻ ՀՈՒՇԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ: Ատենախոսության հեղինակի նպատակն այստեղ Հելլմանի հերոսի ներքին բարդույթը ներկայացնելն է, որը պայմանավորված է ոչ միայն արտաքին միջավայրի հետ հարաբերություններով, այլև ներքին, անձնային խնդիրներով: Այս ենթագլխի վերլուծությունները շահեկանորեն առանձնանում են, քանի որ հուշագրությունները զերծ չեն պատմականությունից ու իրական փաստերից, որը մեծացնում է դրանց գրական-պատմական արժեքը: Ըստ ատենախոսի՝ Հելլմանի իր հուշագրություններում ներառում է ինչպես հետահայաց պատում, այնպես էլ փաստագրական հարուստ վկայություն, ինչը թույլ է տալիս նրա ընթերցողին նկատի ունենալու այդ երկուսի հարաբերակցությունը: Հելլմանի հուշագրություններն ըստ էության արտացոլում են նրա կենսագրությունը, բացահայտում ուժեղ և հաջողակ կնոջը:

Ատենախոսության *Եզրակացություն* բաժնում ներկայացված են այն հիմնական դրույթները, որոնց ատենախոսը հանգել է ուսումնասիրության արդյունքում և որոնք

պատասխանն են ատենախոսության սկզբում առաջադրված հարցադրումներին:

Այդուհանդերձ, ԼՈՒՍԻՆԵ ՀԱՅԹՅԱՆԻ ատենախոսությունն առավել կատարյալ տեսնելու ցանկությունից ելնելով է, որ հարկ ենք համարում ներկայացնել մի քանի նկատառում և առաջարկ, որոնք, կարծում ենք, ատենախոսը կարող է շահեկանորեն հաշվի առնել գիտական հետազա գործունեության ընթացքում: Մասնավորապես՝

1. Ատենախոսի ներկայացրած գիտական խնդիրների 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ կետերը վերաբերում են նույն՝ անհատի ներաշխարհի դրսևորումների, անհատի և իրականության բախման վերլուծությանը: Կարծում ենք, կարելի էր միավորել այդ երեք կետերը և ներկայացնել որպես մեկ խնդիր:
2. Կարծում ենք, ատենախոսության մեջ ներկայացնելով տարբեր տեսաբանների կողմից հեղինակի ստեղծագործությանը անդրադարձերի մասին, կարելի էր նշել, թե սույն ատենախոսությունն ինչով է առանձնանում նախորդ ուսումնասիրություններից, և եթե խղճի և պատասխանատվության մոտիվների քննությամբ՝ առավել մեծ ուշադրություն դարձնել այդ մոտիվների վերլուծությանը: Ատենախոսության հեղինակը ներկայացնում է Հելլմանի պիեսներում առկա կերպարները, ագահության, համասեռամոլության, ֆեմինիզմի թեմաները, սակայն ցանկալի կլիներ, որ այդ համատեքստում շեշտադրվեին գեղարվեստական այն միջոցները, որոնց շնորհիվ առկայացել են հենց խղճի և պատասխանատվության մոտիվները:
3. Ատենախոսության բոլոր գլուխները ներկայանում են գրողի ստեղծագործությունների բովանդակային շարադրանքի տեսքով: Այնքան էլ հստակ չեն Հելլմանի գեղագիտությանն ու պոետիկային նվիրված վերլուծությունները, պատկերային համակարգի ներկայացումը: Մինչդեռ գրողի դրամաներում հաճախ են հիշատակվում տարբեր երևույթներ և անուններ, օրինակ, *աշնանային այգին, փոթորկող քամին, արփոյփը, աղվեսները, խաղալիքները և այլն*, որոնք խորհրդանշային ամենատարբեր զուգորդումներ կարող են ունենալ: Կարծում ենք, աշխատանքն առավել կշահեր, եթե

լինել նաև գրողի երկերի պատկերների և խորհրդանշանների համակողմանի վերլուծություն, ինչպես որ դա հպանցիկ արվում է «Փոքր աղվեսները» դրամայի վերլուծության ընթացքում:

4. Ատենախոսության մեջ երբեմն հանդիպում են ընդհանրական եզրահանգումներ, կրկնվող մտքեր /էջ 19 և էջ 28/, հայերեն անհարթ շարադրանք, այլ լեզուներից ոչ հստակ թարգմանություններ:

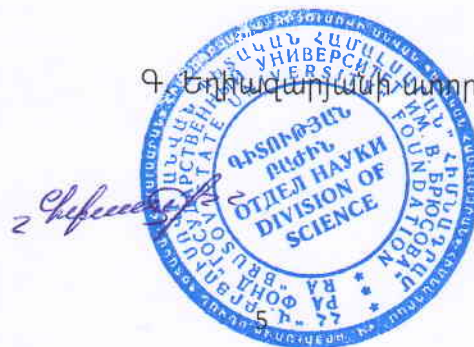
Եվ այդուհանդերձ, վերը նշվածը չի նսեմացնում ատենախոսի կատարած ուսումնասիրության արժանիքները: **ԼՈՒՍԻՆԵ ԱՐԱՄԻ ՀԱՅԹՅԱՆԻ «ԽՂՃԻ և ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐԸ ԼԻԼԻԱՆ ՀԵԼԼՄԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ»** թեմայով ատենախոսությունը ընդգրկուն ուսումնասիրություն է և բավարարում է թեկնածուական աշխատանքին ներկայացվող պահանջները:

Սեղմագրում ներկայացված դրույթները և տպագիր աշխատանքները համապատասխանում են ատենախոսության բովանդակությանը:

Վերը նշվածը հնարավորություն է տալիս միջնորդել ՀՀ ԲՈԿ-ի՝ Երևանի պետական համալսարանում գործող 066 «Արտասահմանյան գրականություն» մասնագիտական խորհրդին՝ ԼՈՒՍԻՆԵ ԱՐԱՄԻ ՀԱՅԹՅԱՆԻ «ԽՂՃԻ և ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐԸ ԼԻԼԻԱՆ ՀԵԼԼՄԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ» թեմայով ատենախոսության համար շնորհել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

 Գայանե Եղիազարյան
բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գ. Եղիազարյանի նախագրությունը հաստատում եմ
ԲՊՀ գիտական քարտուղար

27.11.2020